

TARIX O'QITISHDA TEXNIKA VOSITALARIDAN FOYDALANISHANISH

R.J.Razova, Z.M.Qudaybergenova

№1 sonli kasb-hunar maktabi o'qutuvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqola zamonaviy texnika vositalaridan foydalanish haqida. Zamonaviy texnika vositalari - bu o'quv jarayonini boyitish, o'rganishni yaxshilash va bilim almashish uchun ishlatiladigan turli xil vositalar va manbalar. Texnika vositalari o'qitish va o'rganish sifatini ko'tarishga o'quvchilarning o'quv materialini qiziqib o'rganishga va puxta o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy texnika vositalari, diafilm, dipozitivlar, ekran qo'llanmalari, teleeshitirishlar, kinofilmlar.

Umuman tarix darslarida talimning texnika vositalaridan foydalanish darsning samorodorigini oshiradi. Texnika vositalari o'qitish va o'rganish sifatini ko'tarishga o'quvchilarning o'quv materialini qiziqib o'rganishga va puxta o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

O'qitishning texnik vositalari ekran qo'llanmalar yani diafilmlar diapditivlar kodopditivlar, kinofilmlar, radio-teleeshittirishlar kiradi. Texnika vositalarining o'qituvchi qo'yidagi o'ziga xos o'quv qo'llanmasi ekanligi h'aqida uslubchi N.M.Shaxmaev "O'rta maktablarda o'qitishning texnik vositalarini qo'llanma didaktik talablar" asarida keng aytiladi. Ammo texnik vositalar o'qitish jarayonida o'qituvchining o'rnini bosa olmaydi. Amaliyotda qo'yidagicha situatsiya yuz berishi mumkin, yani bitta mavzudagi dars bo'yicha darslikda illyustratsiyalar, devoriy (tablitsa) jadvallar, doskaga sxematik kuratlar ishlanishi mumkin, yana bundan boshqa diafilm, kinofilm va boshqa xillari h'am bo'lishi mumkin. Masalan: O'yg'onish davri madaniyati h'aqidagi darsda darslikdagi (rangli) illyustratsiyalar, davriy tablitsalar "O'rta asr madaniyati tarixi bo'yicha albom" dan betlar, diafilmlar,

kinofilm va boshqa radio, teleko'rsatuvlardan h'am foydalanish mumkin.

"Stalingrad jangi" diapozitivlarda tasvirlangan. Albatta, hech bir darsda bularning hammasini foydalanish imkoniyati yo'q. Demak, nimani tanlash kerak, o'lar bilan ishlashni qanday tashkil qilish mumkin. Bu savollarga o'qituvchi o'qitish sharoitini va sinfning xususiyatlarini h'isobga olib javob beradi. Dastavval bu qo'llanmalarining mazmunligi, qo'layliliga etibor berish kerak. Masalan, italyan o'yg'onish davrining sanati bo'yicha darsda ko'proq rangli diapozitivlardan eki diafilmlardan parchalar deyarli jivopis asarning yaxshi qabul qilish imkoniyatini bera oladi. (O'quv diafilmlari, oq-qora tasvirdagi kinofilmlarda tasviriy materiallar ko'p berilgan bo'ladi, va o'larni bu mavzu bilan birinchi bor tanishtirishda qiyinchilik to'g'dirishi mumkin). Mavzuni uyda mustaxkamlash va takrorlash uchun darslik illyustratsiyalari beriladi. Kinofilmlar esa kelgusi darslarda parchalarda bo'lsa h'am qo'llanilishi mumkin. Unda o'quvchilar ulardan yangi bo'lgan tomonlarini anglay olishlari kerak.

Ekran ko'rsatmaliligining o'qituvchi uchun eng qo'laylisi bu-diafilm va dipozitivlardir. Tarixiy vaqyoalarni qamrab olish, syujetlarning h'ar xilligi bo'yicha, tasviriy materiallarga boyligi bilan boshqalaridan ustun turadi.

Diapozitivlarni ko'rsatish izchilligini o'qituvchining o'zi aniqlab beradi. Kadrlarga tayanib o'qituvchi h'ikoya qilish, tushuntirish va suh'bat utkazish mumkin. Agar texnik imkoniyatlar bo'lsa ekranda ikkita kadrni ko'rsatish mumkin. Bunda masalan taqqoslash uchun, o'zgarishlarni aniqlash uchun kerak bo'ladi, aytaylik shah'arlarning kurinishida, meh'nat kurslaridagi h'ar xil tarixiy davrlardagi o'zgarishlar va h'okozolarni ko'rsatish mumkin bo'ladi.

Maktab amaliyotida kodoskoplar foydalaniladi. Ekranda eki sinf doskasida matnlarni, sxematik rasm, chizilma, diagramma va h'-ni ko'rsatishda qo'llaniladi. Shuningdek kodoskop bilan ishlashda xonani qarong'ilotmoq talab qilinmaydi. Bu o'quvchilarning materialni nafaqat ko'rishlarini balki matnlardan kerakli joylarini daftarlariga yozib olishlariga h'am imkon beradi. O'qituvchi h'am o'quvchilar bilan kontakti yo'qotmaydi.

Teleeshitirishlar, kinofilmlar qisqa vaqt ichida keng malumot bera oladi. Ular

orqali tarixiy voqyoalar qatnashchilarining (aktyorlar ijrasida) jonli ovozi eshitiladi. Telekursativlar filmlarga nisbatan (aktual) dolzrblikga ega. Ular orqali ayniqsa o'quvchilar yaqin vaqtlardagi voqyoalar bilan tanishib boradi. Bularga nisbatan filmlarni ishlashning uziga ancha vaqt ketadi.

Kinofilmni o'quvchilarga ko'rsatishdan oldin, o'qituvchining o'zi uni sinchiklab kurib chiqishi va o'rganishi lozim. Tarix o'qitish tajribasida o'quv filmlaridan foydalanishning bir qancha usullari bor:

a) o'qituvchi o'z bayanini o'quv filmining eng muh'im va yorqin sah'ifalarini ko'rsatish bilan bog'lab olib boradi;

b) 10-15 minutda qisqa o'quv filmlariga bag'ishlab dars o'tkaziladi;

v) massus kino darslari tashkil etiladi.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston xalqlari tarixi va boshqa fanlarni o'qitishda teleeshitirishlarning ikki xilidan foydalanilmoqda: a') sinfda qabul qilish uchun beriladigan ertalabki teleko'rsativlar

O'quv teleko'rsativlarini qabul qilish uchun maxsus tarix xonasi bo'lishi kerak. Tarix darsida o'quv teleko'rsativlarining ikki xil turi qabul qilinadi.

a) 15 minutlik teleko'rsativ

b) 30-40 minut davom etadigan yangi materialni bayon qilishga bag'ishlangan tematik teledars eki takrorlash darsi O'qituvchi darsda kinoparcha eki teleko'rsativni kimgazganda, ularning bilim berish jarayonidagi funktsiyasini aniq bilish kerak bo'ladi.

Murakkab va masuliyatli, bu kinofilm, teleko'rsativlarni mavzu bo'yicha asosiy bilim manbai sifatida qabul qilish yani amalda buni tele yani kinodars deb atashadi. Bunga o'qituvchi h'am o'quvchilar h'am etiborsiz qaramasligi kerak va u katta tayyorgarlikni talab qiladi. Dars oldidan o'quvchilarni ekrandan qanday malumot olishlari kerakligini aytib, tushundirilib, tayyorlanish h'am yaxshi usul. Unda film (kursativ) ko'rish paytida bajarishlari lozim bulgan topshiriqlar berish mumkin. Bunga film bo'yicha savollar, reja tuzish (ular doskaga yozib qo'yiladi) kiradi. O'quvchilar javob izlashi kerak. Kurish paytida bunday topshiriqlar ko'pincha yuqori sinf o'quvchilariga beriladi.

Ko'rish paytida o'qituvchi muh'im kadrlar paytida o'quvchilarning etiborini jalb qilib, tanish bulmagan terminlarga, geografik atamalarga aniqlik beradi, ismlar, sanalar doskaga yozib qo'iyladi.

Shuningdek, teleekran tarix o'qitishda ko'rsatmalilikning samorodorligini yanada oshiradi. Tarix o'qitish tajribasi teledars g'oyaviy-tarbiyaviy va didaktik jih'atdan boshqa kursatmali vositalardan ko'ra ancha qulay va afzal ekanligini isbotladi.

ADABIYOTLAR

1. G'affarov Ya.X, G'affarova M. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., 1996
2. Sadiev A. Maktabda tarix o'qitish metodikasi. T., 1988
3. Shaxmaev N.M. Didakticheskie problemi primeneniya texnicheskix sredstv obucheniya v sredney shkole. M., 1973
4. Babanskiy Yu.K. Hozirgi zamon umumiy talim maktabida o'qitish metodlari. T., 1990